

Viktor Car Emin: Slijepi prozor.

Kad neko seli iz kuće, u kojoj je proveo svoje djetinjstvo, i kaže, da mu je kod toga pri srcu, kao da gleda svoj pogreb, ne pretjeruje mnogo. Time on nesvjesno potvrđuje misao, da duša, osim čovječjega, ima još i jedno drugo tijelo: ona četiri zida, među kojima se također ispoljuju njezine fantazije, čežnje, želje i pregnuća.

Na ispunjuje duša samo unutrašnjost doma, ona izbiže i na svaki njegov prozor kao i čovjeku kroz oko. Dovoljno je baciti pogled na kapke, na strehu ili na koji drugi dio pročelja, da se vidi, da li je kuća vesela ili tužna, bona ili zdrava, vedra ili sumorna, spokojna ili nemirna, blaga ili puna zlobe. Kadšto može i da prevari, jer i ona umije da se pretvara, pritajuje, da na sebe navlači masku, ali to čini i čovjek, pa je i u tome slična njemu.

A nalikuje mu i u borbama, što ih mora da vodi. Nesamo protiv elemenata, već - kao i čovjek - protiv svoga najbližega reda, jer, evo, i kuća je kući također vučica. U toj borbi moža ona da pobijedi, visinom svojom da natkrili sve druge oko sebe. No može i da podlegne, da bude sa svih strana stisnuta, zasjenjena prignječena, pobijedjena, kao ono kuća Kukićevih.

U staro vrijeme bila je to niska, siva zemunica puna sunca, jer su joj plava vrata i isto tako obojeni prozori gledali na jug i zapad, otkuda se dosta puta svijetle rasiplje kao oganj iz vulkana. Dizala se ta kućica na kraju uvale, na čistini, s koje su se jednim pogledom mogle da obuhvate Cres i Učka i svi oni nizovi bijelih kuća, što se poredali uokolo uz more u obliku amfiteatra. I sve je oko kućice mirisalo, jer su i prozori i one dvije male gredice s jedne i s druge strane vrata bile pune ruža, jasmína, karanfila, šeboja, bosiljka i "kozje krvi".

I tiha bijaše ta kućica i mjesto do nje, s onom malom crkvicom i niskim, sasvim primitivnim zvonikom, a i čitava uvalica. Muški je svijet bio gotovo sav vani, na moru, u tudjini, pa kad bi se djeca povukla u kuće i utihla, nadvila bi se nad čitavu krajinu ona neka potmula tišina, kao priredjena primerskim, napola opustjelim krajevima i mjestima.

Ali u tome muku nije bilo ni traga kakvoj sjeti; jer je sunce na sve točilo živu radost svoju, a i oko je imalo gdje da se širi: s kućnjeg praga moglo je da upija u sebe igru mora i njegovih blještavih boja.

Tako bijaše onda.

Pa se najednom sve okrenulo. Uvala sa vsojim dugim, bijelim, uvinatim žalom, s tamnom modrinom svojih voda, s blagom tišinom svojih laganih, sanjivih, čempresima zasjenjenih kućica - nije ostala dugo neopažena! Mnoge oči zapeše o nju od želje, da etpočinu na njenu moru, miru i suncu.

I tako su jedne za drugima počele da niču nove kuće, novi ljetnikovci i dvorci s visokim prozorima i nekim čudno načičkanim i našaranim pročeljima. Male, stare mornarske kućice nekako su sumorno gledale na tu novu najezdu. Neke su između njih i oborene, da dadu mjesta novoj, lijepej, sasvim modernoj vili sa cvijetnim, prostranim terasama i balkonima. Druge kanda su se nekako još dublje stisle i skutrile, kao od straha, da i njih ne zadesi ista sudbina.

Medjutim su nove kuće sa čudnim, pozlaćenim imenima na vrhu počele da osvajaju i čistinu na kraju uvale. Već su se primakle i Kukićevoj kući, da i njoj otmu svijetlo i uzduh.

Juriš se bližao sa zapadne strane. Tu su se na dohvatu već digle dvije zidanice, zastrle Učku i maloj kućici presjekle igru, što je nad njenom glavicom izvodilo sunce, kad zapadajući gasne.

Nasrteji učestali. Vice Kukić, koji je zbog neke slabosti u očima bio primeran, da se ranije povuče na suho, vidje jednog dana, kako na zemljištu pred njegovom kućom, neki nepoznati ljudi sve nešto bilježe i mjere. Uporno je pratio svaku njihovu kretnju, i ubrzo pogodi njihovu namjeru. Hoće da mu dignu ono šake mora od Malih do Velih Vrata i ono malo južnoga neba, otkuda ga po gdje koji čas u danu sunce Božje može još da ogrije. Ali čim u njemu enaj tjeskobni osjećaj prvog zaprepašćenja minu, izvi se on tvrd i strašan:

- Ne ćete vi mene pregaziti!....

I kao čovjek, koji meće sve na kocku, nekoliko dana zatim posla zidare na krov, da ga skinu, a na stare zidove da dignu nove. I mala kućica stala da raste. Čitavim jednim nizom prozora imala je da nadvisi "vilu", što se pred njom gradila. Ne da se ona pregaziti...

Kad eno, kao za inad došli opet drugi ljudi, da na širokom zemljištu, što se malo niže pružilo sve do mora, iskopaju duboke jarke za temelje nekakvom glomaznom hotelu sa dvjesta ili trista soba. Pravi nebođer - taj hotel. Odnijet će on i nebo i more i sunce i mjesec - sve. I svaka će berba s njime biti nemoguća, luda.

Ipak ima na kući jedan zid, što ga već izjutro rano pozlaćuje sunce. Taj je zid okrenut k istoku, ali nema na njemu prozora. Ne da mu ga kuća, što se nasuprot digla. Glavanova kuća, sva bijela i s natkritim shedom, gdje se naročito u ljetnim danima obitelj okuplja kod ručke i večere. I evo, kad su ono Kukićevi gradili svoju zemunicu, htjeli su da je malo prošire prema istoku, Glavanovi su im to depustili, ali pod uslovom, da im kuća s istočne strane ne smije imati nikakvog otvera. Tome se ne treba čuditi. Ima trenutaka, kad čovjek ne brani, već štaviše i želi, da ga se gleda: na ulici, u teatru, kod kakove javne svečanosti, - no ne voli, da ga ičije oko kontrolira, kad se između svoja četiri zida nalazi sa svojim najbližima ili - što je pak osobito važno - sam sa sobom. Kod žene može da se o te privjesi još i mrva naslijedjenog sujevjerja, po kome bi tuđe oko moglo da donese i nesreću.

Bio razlog ovaj ili onaj, zabrana bijaše jasna, očita i neporječna. Kukić je to dobro znao, ali kad vidje kako se zidevi novog hotela svakim danom sve više bližaju oblacima, on se jednog dana ohrabri i podje k susjedu pa će mu bez okolišanja:

- Evo me kao ujami.... Pritisli me - da nije vrag pritisnuo njih, prije no što su ovamo pali! Hoće da me zaguše ~~do kraja~~ - do kraja.... Kušao sam, da ih nadbijem.... Hoćeš, brate; ja jedan hvat u visinu, a oni stotinu u visinu i širinu.

I tako je došlo, da bi jedino s vaše strane moglo do mene sunce...

Glavan ne pusti ni da doreče, već diže u vis svoje nakastrušene krupne obrve i jednim ga mahom presječe:

- Ni govora!

- Ne ~~š~~- ne - ne, za Boga ne! - zapišti žena mu Dora, što se odmah iza Kukićeva dolaska pritajala iza vrata, da sluša, što će muževi da razgovaraju.

I pošto svrši osta raskriljenih ruku i zvačući bezubnim ustima, kao da još govori.

Kukić ih gledaše kao udaren, zabezeknut, a onda jedva svladajući se reče:

4)

-Na stotine novih očiju - i još Bog sam zna kakvih - izbečilo se na vas kao i na mene - i nijedne vam ne smetaju.....Samo ove moje ćerave..

Obrve se na Glavanovu čelu još jače naježiše.

- Kako je pisano - onako će i ostati - naprči usne kao na izazov. Sad se i Kukić namršti.

- A imate li vi dušu?

- Ne brinite.....

Kipeći od bijesa pohita Kukić k zidarima i naredi im, da usprkos onoj zabrani naprave prozor. U dva dana bio je prozor ukviren, i kao oko kad razblaženo širi svoju zjenicu, tako se i taj novi ~~prozor~~ otvor na kući smiješio plamenom istoku.

I Kukić se nešto podrugnu: //

- Da vidimo, što će sada.....

Nije trebalo dugo da čeka. Ne prodje ni osam dana i već od suda primi strog nalog, da smjesta zatvori onaj ~~prozor~~ otvor. Najprije pljucnu na sud i na "onoga, ko ga je stvorio", potom uze da graja, rogeberi, da sipa uvrede na onoga "Jerudinu-Susjeda", koji mu sa svoje strane nije takodjer ostajao dužan, ali se najzada onaj sudbeni nalog ipak izvršio.

I mjesto živega setade na zidu slijepi prozor: kameni ~~okvir~~ okvir ispunjen zidom od opeka.

- Ćerava kuća kao i gazda joj - narugnu se Glavan.

Da se u onaj mah Kukiću desio kupac, on bio bio privolio na svaku ponudu, samo da se riješi one zaista ćerave kuće. Ali ko da je onako odsudjenu naprti sebi na vrat?

I tako s onom posljednjom nadom u svijetle ode i posljednji tračak vedrine iz dušestaroga Kukića. Oko njega buktio život, a njemu je kao da je negdje duboko pod zemljom. A najsumornije mu je u dane, kad vani i nebo i more plamte od nabujala svijetla. Tada mu je, kao da mu na onom slijepom prozoru pekuckuje sunce pjevajući:

- Evo me, tu sam ti! Zašto mi ne otvoriš?

Tako se njemu već i sunce ruga.....

A kad bi počela kiša da udešava, nije to bilo kao prije ono tiho rominjanje, ono lagano šuškanje trave ~~lišća~~ i lišća, što se slušalo kao nekakv pritajen žubor nemirnih kapljica sitnih. Sada se mjesto trave, lišća i cvijeća pružio svud ukelelo asfalt, limena ploča,

drvo ili krupno staklo, pa kada kišne kapi u to lupaju, odjekuje muklo, mrtvo kao napuklo, pospano i prazno.

Sumorni dani!

I trajali, trajali, i ništa nije moglo da ih razbije kao ni neprijateljstvo i mržnju između dva prva susjeda.

Katkada bi se među njima našla i grančica uljike. Denio bi je Glavanov brat Luka. Čovjek majušan, ridjaste kose i brade, blijedomodrih staklenih očiju, koje bi svaki put očajno dizao k nebu, kad bi se god sjetio one besmislene svadje. Pa da bi zaštitio, ne zbog jedne obične rupice, jedne šačice sunca! Blaga dušica! Međutim on je sam bio bez ikakva ugleda i još k tome zavisao od brata i njegove milosti, tako da su sva njegova posredovanja otišla u vjetar.

Najposlije uvidi i on, da će biti najbolje, ako se eusti vremenu, neka ono učini svoje. U svojoj prostodušnosti on je čak mislio, da bi se čitava stvar mogla sretno riješiti i jednom lijepom ženidbom. Brat ima sina, a Kukić zdravu i jedru kćerku, Cenicu. On momak, ona djevojka, pristalo jedno, srdačno drugo, pa nije čudo, što nisu htjeli da slijede stepe svojih čangrižljivih roditelja. Štaviše oni se često i sastajali i sve nešto međusobom pleli, ali tako obazrivo i tajanstveno, da bi svak, koji ih vidi, mogao pomisliti, da se tu priprema drugo izdanje ljubavnika iz Verone.

Tako je nekako nagevješćivao i Luka, ali se prevario. Momak je u mjestu imao svoju dragu, već od djetinjstva najprismiju družicu Kukićeve Cenice. Ta je ljubav bila s raznim zaprekama, i tu je Cenica svome mladome susjedu bila od velike pomoći: nosila je peruke, pisma, upriličivala sastanke - jednom riječi: ona je bila njegova dobra i vjerna pouzdanica. To je mlade ljude držalo više negoli bratski privezane. Neprijateljstvo, što je dijelilo njihove starije, nisu gotovo nikada ni pominjali, ali je Cenica znala - kazala joj je to njezina drugarica - da se mladić zakleo, kako će on već sve učiniti, da onaj slijepi prozer što prije progleda.

Desilo se pak, da je on malo zatim morao u vojsku, otkud se više nije vratio. I tako je i ta nada propala.

Debričina Luka slegao ramenima i jednog dana natuknu Venici:

- Dodje li ovo jednom u moje ruke - ti se ne boj: sve će dobro biti.....

Opet su u Kukićevoj kući zaredali dani sumorni, vlažni i tamni.

Stari je napela obnevidio, orenuo, a kako je sve rjedje izlazio, zapadao je česte u bijesno iskušenje, da maljem probije onaj slijepi prozor, da unese u kuću malo sunca pa da ga, ustreba li, i nožem obrani.

Cenica je ostala u kući i poslije, pošto se udala. Prije udaje, dok je sanjala o svom budućem, dakako ružičastom životu, njoj je duša bila vječite puna svega, rođenoga sunca, pa nije čeznula za onim, što ujutro grane, da već uveče emrkne. Ali poslije, naročite kad bi joj koje dijete bolešt prikovala uz krevet, ona je s mukom pogledjivala na slijepi prozor, a katkada ga je i proklinjala u duši, što ne da suncu, da joj se s djecom poigra...

Ali stari Glavan ostajao neumoljiv. Sinovljeva smrt učini ga još tvrdjim i nepristupačnijim. Pred njime nije ne imadjaše mira: gdje je mogao, žučljivo je ujedao, a kad nije imao na kome da se iskali, izjedao se sam.

I žena mu iz dana u dan otkrivaše sve više neke tamne strane svoje duše. Otkad joj nestade sina, nije više ni krsta Božjega pogledala lijepa. Svakome je zlobila, svakome zavidjela. Osebite susjedima. Na dan Ceničina vjenčanja, plakala je u sav glas. Nešto od tuge za sinom, ali i od muke, u kojoj se izgrizala zbog tuđe sreće. Pa kad je kasnije od veselog kliktanja, smijeha i neprestanog cvrkutanja Kukićeve sitne unučadi odjekivalo sve ukele, njoj je dolazilo da se pomami od jeda. Ne znajući u takevim zgodama što bi, najradije bi se zgranula na šurjaka Luku i pokazujući prstom na slijepi prozor rogeberila:

- I ti bi htio, da im one dame..... Da nam se tuđi neket odanle cijeli dan ceri i ruga!

A kad malo kasnije Ceničino mladoje dijete, mala Iva, poprimi onu bolesnu, blijedu boju, što je obično daju mjesta, do kojih ne dopire sunce, stara je zlorado pekimala glavom i zamumljala:

- Neka je! Zašto bi sve zlo na jednoga?.....Neka svak malo okuša.....

Najzada je i njoj samoj došao kraj. Izjela se, potpuno usahla i svršila bez ijedne dobre riječi.

Kad je malo iza njene smrti i Glavan legao, Kukićevi su i opet počeli da se nadaju. Te su se njihove nade vrtjele oko dobričine Luke. On će sve naslijediti, a kako je drukčijega, kudikamo mečega srca, pustit će on njima, da onaj slijepi prozor po volji probiju. I to odmah poslije

7)

smrti staroga....To je već i obećao.

Vice Kukić, već sasvim poguren i gotovo posve apatičan, sad se opet male prenuo pa uzео i on da nagadja, kako bi im susjedova smrt mogla ipak da donese sunca.

U svojim nagadjanjima bio je bezobziran i tvrd. Govorio je, kako mu je dolazilo na jezik, bez okolišanja, a tako se i propitkiavao o teku bolesti i na povratku kući s nepritajenom bi radosti vrtio glavom i rukom, da pokaže, kako je starome Glavanu "daleko Jurjeva" to će reći, da već ne može dugo.

Djeca bijahu još otvorenija i odrešitija. Osebite stariji kudravec, što uvijek kopa prstom u ustima.

Kako mu o smrti imali vrlo mršav pojam, oni su čas majku, čas djeda, piteli u sav glas, kad će "zločesti, stari Glavan" umrijeti, hoće li to biti brzo i kada? - i sve tako. Mati ih je mirila i s nekim strahom šutkala:

- Možemo mi svi prije.....

- Reg! - zaroptao bi djed iz svoga mračnoga kuta i nadodao:

- Ne bojte se, djeco, ne će dugo...

I djeca bi onda pohitala k slijepome prozeru i kuckajući prstićima po zidu sazivala sunce:

- Pričekaj, sunce, još malo - još malo...

Ali jednoga je dana i mala Iva, Ceničina blijeda kćerkica, morala da legne. Kad bi u vlažnoj, hladnoj sobi groznica najviše tresla, djevojčica bi neprestano uzdisala i vapila: - Sunca, sunca mi dajte!

Tako bijaše i onog dana, kad je iznenada zabrencale smrtne zvone, a u sebu dojurio mali kudravi bratac i sav usopljen kliknuo:

- Znaš - stari je Glavan umre...

Mala pljesnu rukama. Lice zažareno od vrućice priplanu joj jače i ona dahnu pokazujući prema slijepome prozeru:

- A sada mi odmah dajte sunca!...

- Ješ malo....ješ malo....mirila je mati.

I odmah poslije sprevoda stala je na čošak svoje kuće i tu dočekala Luku. I kad se starac primakao, ona mu puna pouzdanja pristupi bliže i upita pokazujući na slijepi prozer:

- Možemo li?...

Sav pogubljen Luka je kao iz neprilike čupkao svoju ridjastu bradicu i šutio.

- Sad ste vi gazda...natuknu ona već ponešto uznemirena.

Od neprilike nije znao, kamo da pogleda te je svedjer čupkajući bradu uzео da muca:

- Znaš - istina je: - ja sam rekao....i obećao...ali vidiš - sad, kad ih više nema...kad su oboje kod Boga...ne bih htio da im učinim krive...da im pomutim mir - Znaš, kako su bili protivni....strah me je - ne da mi duša....

U prvi mah bilo joj je kao da ne vjeruje svojim ušima. Ali kad više nije mogla da sumnja i kad joj pred očima sine bolesno dijete gdje dršćući od zime meli male sunca, vrisne kao da ju je ranio:

- Što? Zar i vi?...I sada, kad su oni - kako rekoste - kod Boga?...

On raskrili ruke:

- Strah me je, Cenice....Ne mogu....nikako...A žao mi je. Da znaš, kako mi je žao!...

Dublje se pogrbi i ode laganim korakom napred.

Ona nije ni pokušala da ga zadrži.

Oberena pogleda i klonulaste spuštenih ruku tražila je u pameti, čine će da zavara svoje i kako će ih barem za neko vrijeme da umiri.

....S ocom je išle lakše: on nije više vidio ni sunca ni prezera. Zavučен u svoje mraku nije više mario ni za što.

Djecu je pak ušutkala jednom jezivom pričom. Veli: da se probije prezer, noću bi kroza nj dolazili u sobu Glavan i žena mu, da ih straše...To je u djecu utjeralo takovu stravu, da više nisu tražila sunca...